

Břečtan popínavý – pomocník v léčbě kašle

MUDr. Jarmila Seifertová,
praktický lékař pro děti
a dorost, Kladno

Lidé na celém světě se stále častěji vrací k tradičním léčivům a fytoterapii. Zároveň se klinicky potvrzují a vědecky vysvětlují dosud používané empirické postupy, což opodstatňuje aplikaci extraktů z rostlin i v moderní medicíně.

Břečtan popínavý

(*Hedera helix* L.) z čeledi aralkovitých (Araliaceae) je až 20 m dlouhá liánovitá vřzdyzelená dřevina, s přísavnými kořeny na stonku, šplhající po kmenech stromů a pokrývající někdy rozsáhlé plochy polozbořených zídek, skal a náhrobních kamenů. Vytváří dva typy listů, kvete nenápadnými drobnými kvítky se žlutými prašníky, lákajícími včely, v září a říjnu; plody jsou černomodré bobule. Roste v celém mírném pásmu, ale i v Malé Asii a na Kavkaze; doma je v lesích; místy se záměrně pěstuje coby živý plot. Za příznivých podmínek pro růst se může dožít až 200 i 300 let.^{1,2}

Z historie léčebného používání

Od dob antiky platil brečtan za symbol věčného života, lásky a věrnosti a jako léčivou rostlinu jej doporučoval už *Hippokrates* (460 – 377 před Kr.). Abatyše *Hildegarda z Bingen* (1098 – 1179) brečtan používala jen zevně, a to listy v obkladu na kožní vředy. V 16. století byl objeven pro použití při nemocech dýchacích cest, avšak k zásadnímu průlomů a oficiálnímu přijetí jako léčiva přispěla teprve v 19. století náhoda – jeden lékař v jižní Francii si všiml, že venkovské děti, které pily mléko nalité do misek vydlabaných z měkkého brečtanového dřeva, méně sužoval kašel. Z tohoto pozorování vyvodil, že určité obsahové látky ze dřeva se vyluhovaly do mléka a následně pak bránily kašli.² Lidová medicína odvar z listů využívala při tuberkulóze plic, žloutence a nemocech sleziny; čerstvé listy naložené v octě radila přikládat na kuří oka.³

Podstata účinku brečtanových extraktů

Laločnaté listy brečtanu, sloužící k výrobě standardizovaných suchých extraktů, se sbírají na jaře a v časném létě z nekvetoucích výhonů. Obsahují 3 – 5 % triterpenových saponinů, seskviterpeny, flavonoidy, kyselinu oleanolovou, deriváty kyseliny kávové, stopy emetinu a další látky.^{4,5} Ze saponinů je nejvýznamnější *hederacosid C* (zastoupený až v 80 %), který se v lidském organismu přeměňuje na vlastní účinnou látku – α -*hederin*. Evropský lékopis v monografii týkající se brečtanu požaduje obsah *hederacosidu C* min. 3 %.² Saponiny mírně dráždí zakončení bloudivého nervu v žaludeční sliznici, čímž se reflexně zvyšuje produkce řídkého hlenu v průduškách. Samotný α -*hederin*, jak bylo prokázáno při výzkumu na universitě v Bonnu, brání úbytku a inaktivaci adrenergních beta-2-receptorů na povrchu svalových a slizničních buněk průdušek a plic; vazebná místa jsou tak déle aktivní, zlepšuje se jejich odpověď na stimulaci těla vlastním adrenalinem, a tím dochází k roztažení průdušek. Současně se zvyšuje tvorba surfaktantu, čímž se zředňuje vazký hlen. Účinek je tedy komplexní: zmenšuje se nucení ke kašli, ale kašlem se z průdušek snáze odstraní více hlenu; kašel se stává produktivním.^{2,4,6}

Bez zajímavosti není ani nedávno objevená schopnost brečtanových saponinů potlačovat slizniční zánět a usmrcovat řadu bakterií a kvasinky (např. *Bacillus subtilis*, *B. anthracis*, *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus mutans*, *Salmonella typhimurium*, *Shigella flexneri*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Proteus vulgaris*, *Klebsiella sp.*, *Candida albicans*) způsobující různá infekční

onemocnění včetně chorob dýchacího ústrojí¹

K vnitřnímu užití se připravuje nálev z 0,1 – 0,3 g usušených listů zalitých 1,5 dl vroucí vody, po 10 min se slije, 3krát denně. K zevní léčbě (např. formou obkladů či koupelí) je používán odvar zhotovený 5 – 10 min povařením 200 g čerstvých listů v 1 litru vody.¹

Suchý extrakt z listů je součástí hromadně vyráběných léčivých přípravků ve formě kapek, čípků, šumivých tablet a sirupů. Závěry v Německu provedené klinické studie potvrdily u pacientů s akutní bronchitidou účinnost srovnatelnou s ambroxolem.⁴

Závěr

Břečtan popínavý se právem řadí k významným léčivým rostlinám. V oficiální terapii se používá více než sto let na základě zkušeností lidových léčitelů, potvrzených a vysvětlených dnešními klinickými výzkumy a praxí. O narůstající oblibě svědčí fakt, že u německých sousedů byl brečtan před dvěma lety prohlášen „léčivou rostlinou roku“.

Sušené listy brečtanu (*Hederae folium*) vykazují sekretolytické a bronchospazmolytické účinky. Hlavní oblast použití drogy a extraktů představuje symptomatická léčba vlhkého kašle, resp. podpora expektorace při akutních a chronických katarrech horních cest dýchacích, bronchitidě dětí i dospělých, černém kašli a chronické obstrukční plicní nemoci.^{1,7}

Užívání drogy a výtažků není z důvodu nedostatku informací a obsahu emetinu vhodné v období těhotenství a laktace, stejně tak je kontraindikováno u dětí do 2 let věku.¹

Literatura:

1. Karlíčková J. Expektorancia přírodního původu – díl druhý. *Praktické lékařství* 2008; 4:238-240.
2. Weber Ch. Efeu. Neues zum Wirkprinzip. *PTAheute* 2007; 21:33-34.
3. Müller K. *Soudobý lékařský herbář květeny ČR*. Praha: nakladem časopisu *Praktický lékárník*, 1936.
4. Caesar W. Efeu. Mit Saponinen den Husten lindern. *PTAheute* 2008; 22:60-61.
5. Jahodář L. *Farmakobotanika*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009.
6. Kubelka W. Phytopharmaka bei Infektionen der Atemwege. *Österreichische Apotheker-Zeitung* 2009; 63:1154-1156.
7. Hubík J, Dušek J, Řezáčová A et al. *Obecná farmakognosie II. Sekundární látky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.